

Irodalom

- AVISON, B. 1996: *Az Ír-sziget*. Bp., Cartographia, 14-15. p.
- COBBET, W. 1834: *A' protestans reformatio' historiája Angliában 's Irlandban*. Nagyváradi, 162. p.
- COOGAN, T. 1981: *The I. R. A.* Glasgow, Fontana Books, 93. p.
- CURTIS, E. 1995: *A History of Ireland*. London, Routledge, 114-115. p.
- EGEDY G. 1993: *Nagy-Britannia története, 1945-1987*. Bp., HVG Rt., 192-194. pp.
- FOSTER, R. F. 1989: *Modern Ireland, 1600-1972*. London, Penguin, 10. p.
- GECSE G. 1983: *Vallástörténeti kislexikon*. Bp., Kossuth, 174. p.
- GREAVES, D. 1973: *Az ír válság*. Bp., Kossuth, 1-245. p.
- HALLER, M. 1992: Etnikum és nemzeti önmeghatározás Európában. In *Európai Szemle*, 1992/3., 94. p.
- HEPBUM, A. C. 1980: *The Conflict of Nationality in Modern Ireland*. London, Penguin.
- HOLLAND, I. 1985: *Túlontúl hosszú áldozat*. Debrecen, Európa, 1-79. p.
- HOPPEN, K. T. 1992: *Ireland since 1800*. New York, Longmann, 246. p.
- HUNYADI L. 1995: *A világ vallásföldrajza*. Bp., Végeken, 19. p.
- ILGNER, R. 1992: A hitoktatás Európa állami iskoláiban. In *Egyházforum*, 1992/2., 32., 36. p.
- O'BRIEN, M. és C. C. 1972: *A Concise History of Ireland*. London, Thames and Hudson, 30. p.
- RONCHI, I. 1991: *A protestantizmus*. Bp., Gondolat, 98. p.
- ROPER, I. 1997: A nyugat-európai kisebbségek típusairól. In *Külpolitika*, 1997/2., 51-52. p.
- SCHÖPFLIN Gy. 1992: Nacionalizmus és etnikum Európában. In *Európai Szemle*, 1992/1., 15. p.
- VERZÁR I. 1987: *Írország*. Bp., Panoráma, 9-10., 20-21., 28. p.
- Home Rule and Religious Intolerance*. London, 1-24. p.
- Nemzetközi Almanach*. Bp., 1960, Kossuth, 649. p.
- The Times Atlasz. Világtörténelem*. Bp., Akadémiai Kiadó, 1-370. p.
- Választások Írországban. In *HVG*, 1997. június 14., 31-32. p.
- Újra csend. In *HVG*, 1997. július 26., 20. p.
- Történelmi kézfogás. In *Népszabadság*, 1997. október 14., 1. p.
- Eolas ar Stát na hÉireann*. (<http://www.irlgov.ie>)
- Northern Ireland Office*. (<http://www.nio.gov.uk>)

Bodnár Tamás

Száműzetésből országalapítás**avagy Grönland felfedezésének története**

A történelemben mindig is különleges helyet foglaltak el a nagy tettek végrehajtói, köztük a földrajzi felfedezők is. Az alábbiakban a földrajzi felfedezések egyik úttörőjéről szeretnék néhány dolgot közzétenni, mert a kora viszonyaihoz képest elég vakmerő és

bámulatos teljesítménye megérdemel néhány szót a mindenki által ismert tényeken kívül is.

Grönland felfedezőjét *Erik Thorvaldson*-nak hívták, de a történelemben már *Erik Raude*, azaz Vörös Erik néven vonult be.

Ezen nevét a szakálláról kapta, mely a források szerint lángvörös volt. Erik i. sz. 950 körül látta meg a napvilágot, feltehetően a délnyugat-norvégiai *Jaeren*ben, elég módosnak mondható családban. Egy idő után (melyet a források nem adnak meg pontosan) el kellett hagyniuk Norvégiát, mert Erik apját, Thorvaldot emberölés miatt száműzték az országból. Mivel az akkori norvég gyarmatokat még jórészt csak Izland testesítette meg, így Thorvald és családja is ide költözött át. Azonban a sziget legjobb földjeit már az addigi telepesek elfoglalták, a család ezért a sziget egy félreeső részén, az északnyugati parton fekvő Drangarban telepedett le.

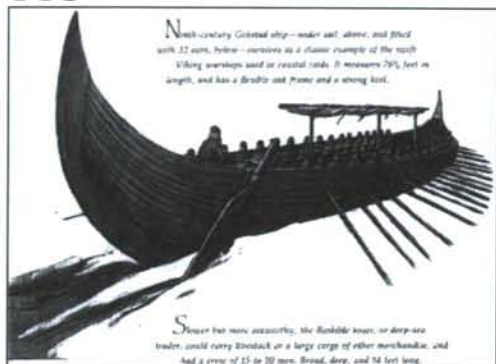
Apja halála után Erik egy másik tehető norvég lányát, Thjodhildet vette feleségül, délre költözött Haukadalba, s Eirikstradirban épített magának házat. Itt sem maradhatott túl sokáig, mert az apjától örökölt akaratos és harcias természete miatt hamarosan viszályba keveredett egyik szomszédjával. Ez a viszály tettelegesséig fokozódott, minek következtében Erik megölte szomszédjának két fiát, s ezért elűzték otthonából. Ekkor nyugatra ment, a Breidha-fjordba, s ott épített magának új házat Oxneyben. Ám hamarosan itt is összetűzésbe keveredett az itteni izlandiakkal. Ennek az lett a vége, hogy Eriket a thorsnesi thing¹ törvényen kívülnek nyilvánította, ami egyenértékűnek tekinthető a száműzetéssel². Más források szerint azonban e tettéért az említett szervezet csak száműzte Eriket Izlandról három évre. Ez sajnos egyértelműen nem dönthető el. Az mindenesetre tény, hogy a három év letelte után Erik, ha csak egy kis időre is, de visszatért Izlandra. Ám kövessük az eseményeket sorrendben. A határozat után Erik felszereltetett egy hajót embereivel és elindult nyugat felé. A *Honfoglalás Könyve* szerint a következő szavakkal fejezte volna ki célját: „Meg akarom keresni azt a földet, amelyet Gumbjörn, Polip Ulf fia látott, amikor

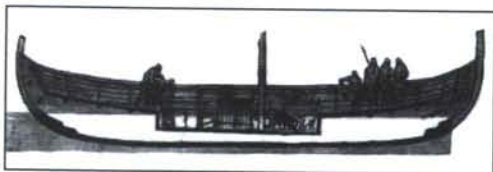
Izlandtól nyugatra a tengeren kószált”.³ Ez a bizonyos Gumbjörn már tényleg Grönlandot látta, ám nem állt szándékában közelebbről megnézni. Erre a kontaktusra ugyanis teljesen véletlenül került sor. Gumbjörn eredetileg Norvégiából akart Izlandra hajózni, de valamilyen ok miatt letért útvonalról, és ekkor látta meg a távolban a sziklaszirteket, amelyek Grönland keleti partvidékét alkotják. Miután megérkezett Izlandra a látott szirtet elnevezte „Gumbjörn szirtjének”.

Mindez a 900. év környékén történt, ám az öregek meséinek köszönhetően a „Gumbjörn-sziklasziget” tovább élt, így Erik még 982-ben is pontosan tudhatta, mit is akar ott nyugaton megkeresni. A hajó napokig tartott nyugat felé és ekkor Erik is csak sziklás, megközelíthetetlen, magas, meredek partot látott, ahol nem tudott kikötni. Amikor azonban a jégzajlással délre sodródott, megkerülte a mai Farvel-fokot, majd

ismét északra fordult, már sokkal barátságosabb vidékre jutott. Elérte ugyanis Grönland délnyugati partjait, amelyek – legalábbis akkortájt – az arra haladó Golf-áramlattól annyira felmelegedtek, hogy gyér vegetáció sarjadhatott rajtuk. Vörös Erik és társai az ez után a következő három évet azzal töltötték, hogy öbölről öbölre hajózva bejárták Grönland számtalan fjorddal szagattott egész délnyugati partvonalát, mindenütt módszeresen vizsgálva a letelepedés lehetőségeit. Ez a vártnál jobbnak ígérkezett. Mélyen a fjordok belsejében zöldellő völgyeket fedeztek fel, amelyeket az örök jég világától magas hegyek választottak el. Láttott továbbá más kedvező helyeket is folyókkal, patakokkal, amelyek halai elegendő ételmezt kínáltak. A part menti vizeket – akárcsak „otthon” – kövér fókák és hatalmas bálnák népesítették be. Így aztán háromszori áttelelés és kb. 3500 km-es tengeri utazás végén Erik visszatért Izlandra. Honfitársainak olyan hatásosan festette le a letelepedésre alkalmas helyek kiváló tulajdonságait, hogy tömeges kivándorlás kezdődött. Ekkor kapta az óriás sziget a Grönland, vagyis „Zöldország” nevet is, mivel Erik úgy véle-

kedett, „sokan kívánnak majd odautazni”, ha az új földnek kellemes csengésű a neve⁴.

Így aztán a következő, azaz 985. év nyarán huszonöt hajóból álló flotta indult el a Breidha-fjordból Grönland felé, megrakva emberekkel, lovakkal és tehennel, fával és szerszámokkal. Ám amint a Honfoglalás Könyve beszámol róla, csak tizennégy hajó érkezett meg. A forrás szerint: „több visszafordult, néhány pedig elsüllyedt a hullámokban.” Erik hétszáz emberrel végül is sikeresen partra szállt a sziget délnyugati részén lévő egyik fjordban. Itt csapatát két településen osztotta szét: a Keleti Telepen, amely a mai Julianehaab környékén terült el, és a Nyugati Telepen, a mai grönlandi főváros, Godthaab közelében. Erik feleségével és négy fiával a róla elnevezett Erik-fjordban telepedett le, egy Brattahild nevű majorban – ezt a majort Poul Norlund dán régész tárta fel 1932-ben – „és nagy tekintélye volt ott, valamennyien az ő akaratát követték.” Más szavakkal: a heves vérű férfi, akinek két emberélet száradt a lelkén, a kialakuló kis viking paraszttársaság koronázatlan királya lett.

A kolónia rohamosan fejlődött, mikor Erik fia *Leif* az 1000. évben Norvégiába hajózott, hogy segítséget kérjen *Olaf Trygvasson* királytól a grönlandiak keresztény hitre térítéséhez, Grönlandon már majdnem háromezer ember élt, ebből egyedül a Keleti Telepen kétezer. (A már említett dán régészfeltárás során a Keleti Telepen csaknem kétszáz major maradványait tárták fel és kb. száznak az alapjait találták meg a Nyugati Telepen.) Még ebben az évben az esetleges jobb megélhetés reményében és valószínűleg kalandvágyból is Erik fiai útra keltek, hogy nyugatra hajózva újabb földeket fedezzenek fel. A lakosság jórészt állattenyésztésből, vadászatból és halászatból élt. A gabona nem termett meg a szigeten, a gyér növényzet azonban gazdag volt tápanyagokban, s meglehetősen nagy marha-, birka- és loállományok kellett táplálékot

nyújtania. Ez a fajta életmód egy idő után lehetetlenné tette a lakosság további gyarapodását új területek megszerzése nélkül. A négy fiú: Leif, Thorstein, Thorvald és Freydis mindegyike külön hajón indult el, s a „Grönlandi saga” szerint csak Thorsteinnek nem sikerült eljutnia egy új világba.⁵ A monda szerint Leif nem kis rábeszéléssel még apját is rávette az útra, ám a hajókhöz mentükben Erik lova megbotlott és elesett. Ekkor állítólag így szólt a fiához: *„Úgy látszik nekem már nem adatik meg, hogy Grönland után új országokat is felfedezzek. Itt elválnak útjaink.”*⁶ Ezekkel a szavakkal megfordult és visszalovagolt tanyájára. Grönlandon is maradt egészen 1002 telén bekövetkezett haláláig. A grönlandi állam fejlődése folytonosnak mondható ezután egészen az 1500-as évek elejéig. Népessége a virágkorban elérte az ötezer főt, majd az XV. század

elején-közepén a grönlandi normann kolónia máig sem egyértelmű okok következtében eltűnt.

Jegyzetek

- ¹ A *thing* az izlandi társadalomban a népgyűlés megfelelője, törvényhozó gyűlés.
- ² A törvényen kívül helyezés egyenértékűnek tekinthető a száműzetéssel, mivel a törvényen kívülit bárki szabadon megölhette konzekvenciák nélkül, ezért ezek az emberek inkább elvándoroltak.
- ³ BRONDSTED, JOHANNES: *A vikingek*. Bp., 1983, Corvina Kiadó, 64. p.
- ⁴ Brondsted: i. m. 65. p.
- ⁵ INGSTAD, HELGE: *Vikingek az Újvilágban*. Bp., 1972, Gondolat Kiadó, 16. p.
- ⁶ *Germán, kelta regék és mondák*. Feldolg.: Dömötör Tekla. Bp., 1995, Móra Ferenc Könyvkiadó, 72. p.

Szent István domborműve a császárkép helyén

Beszámoló a Szent István csatahajó-expedíció újabb fázisáról

Cikksorozatunk folytatásaként az alábbiakban tudósítjuk olvasóinkat a Szent István csatahajó kutatására szervezett magyar–horvát expedíció újabb fázisáról, amely a horvátországi Premudasziget közelében a nyílt tengeren zajlott 1997. szeptember végén, október elején.

A merülésekre húsz napot terveztek. A létszám változó volt, de állandóan kb. 20 fő dolgozott, köztük hazai részről a Magyar Búvár Szövetség és a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat Búvárrégészeti Szakosztályának búvárai, horvát részről az illetékes állami szakhatóság képviselője, az orvos, valamint a pulai múzeumigazgató. Az expedíciófázis költsége 5 millió forint körül mozgott – tudtuk meg Csepregi Oszkártól, a Magyar Búvár Szövetség elnökétől, az expedíció harmadik fázisának vezetőjétől, akivel munkatársunk készített interjút a történetekről.

Belvedere Meridionale: – *Az előző kutatások eredményeit értékelve a mostani több feladatra irányulhatott: az admirálisi szalon további feltárása és itt meglelni a Szent István plakettet, a gerinc keresztirányú törésén bejutva s felnyílt helyiségek bejárása, a lékek vizsgálata, a Szent István felirat leszerelése, a horgonyok kiemelési lehetőségének tanulmányozása. Mi volt a kutatás fő iránya? Mit sikerült végrehajtani?*

Csepregi Oszkár: – A fő irányt az admirálisi szalon további feltárása és a hajó helyzetének pontos felmérése jelentették. Ez utóbbinak azért van jelentősége, mert ezáltal tudunk következtetni a találat és a talajra érkezés közötti időben a hajótestben történt változásokra, a tárgyak elhelyezkedésére, a katasztrófa műszaki és haditechnikai okaira.